

DOI: <https://doi.org/10.15407/np.65.039>

УДК 027.54(477-25)НБУВІР:025.171:821.161.2'06.092 Тичина(0.032)

Людмила Петрушко,

кандидат історичних наук, науковий співробітник,
Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського
вул. Володимирська, 62, Київ, 01601, Україна
e-mail: liudmyla1991@ukr.net
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7175-9143>

Сергій Прудивус,

старший науковий співробітник,
Літературно-меморіальний музей-квартира П. Г. Тичини в м. Києві
вул. Терещенківська, 5, Київ, 01004, Україна
e-mail: sprudivus@ukr.net

**ДЖЕРЕЛОЗНАВЧІ СПОСТЕРЕЖЕННЯ
НАД ОСОБОВИМ ФОНДОМ П. Г. ТИЧИНИ
ІЗ ЗБРАННЯ ІНСТИТУТУ РУКОПISУ
НАЦІОНАЛЬНОЇ БІБЛІОТЕКИ УКРАЇНИ
ІМЕНІ В. І. ВЕРНАДСЬКОГО**

Досліджено джерелознавчий потенціал документів особового фонду № 79. Виявлено і простежено авторські особливості (структурування поезій, організація строфи, орфографія, наголоси, оформлення тексту, підкреслення, почерк). Розглянуто низку аспектів, важливих для датування і визначення обставин створення рукописів (колір чорнила, особливості паперу). З'ясовано зміст числових позначень у трьох документах і їхнє призначення. Висловлено припущення щодо походження автографів із уривками поетичних творів. Встановлено джерелознавчу цінність рукописів фонду.

Ключові слова: рукопис, П. Г. Тичина, особовий фонд, Інститут рукопису.

Постановка проблеми. В Інституті рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського зберігається велика кількість цінних документів. Значна частина з них ще чекає своїх першовідкривачів. Однак навіть ті з них, які вже введені в науковий обіг, зосереджують у собі важливу інформацію, що досі не була актуалізованою.

Ознайомлення з документами особового фонду № 79 «Тичина Павло Григорович (1891–1967) – український поет, літературознавець, © Л. Петрушко, С. Прудивус, 2022

мовознавець, перекладач, державний і громадський діяч» подарувало відкриття низки важливих аспектів, прихованих в автографах добре відомих (чи менш відомих) текстів. Відносно невеликий обсяг цього особового зібрання документів в Інституті рукопису – фонд № 79 налічує лише 38 одиниць зберігання – дає змогу детального джерелознавчого дослідження представлених матеріалів.

Метою пропонованої статті є комплексне розкриття інформаційного потенціалу рукописів названого фонду, з особливим акцентом на автографах художніх, наукових та публіцистичних творів.

Аналіз досліджень і публікацій. Документи фонду № 79 були і залишаються понині популярними серед дослідників (О. Кудін, С. Гальченко, Т. Сосновська, А. Полотай, А. Ковтуненко, Н. Чамата, Є. Дроб'язко). Сплеск інтересу спостерігається в 1980-х роках. З 1990-х він дещо знижується, але все ж залишається стабільним [1–38]. Важливі дослідження тичинівських рукописів із фонду Інституту рукопису були здійснені під час підготовки 12-томного зібрання творів поета. Вони пов'язані з прізвищами таких науковців як С. Гальченко та О. Кудін. Результати цих студій знайшли своє відображення в примітках та коментарях згаданого видання [39]. Зазначена в них цінна інформація щодо документів фонду не вичерпує, однак, усього джерельного потенціалу рукописів. Тому його розкриттю варто присвятити окреме дослідження.

Методологія дослідження полягає в застосуванні методів аналізу, синтезу та узагальнення, класифікації та систематизації, індукції та дедукції, наративного, історико-типологічного, історико-проблемного, історико-порівняльного, історико-системного, історико-генетичного, ретроспективного, текстологічного та інтерпретаційного.

Виклад основного матеріалу. Загальний аналіз *видового складу документів фонду* вказує на основну діяльність фондоутворювача. 26 одиниць зберігання із 38 – це творчі та наукові матеріали Павла Григоровича. Йдеться про авторські поезії (19 віршів і одна збірка) [1, 2, 4, 5, 7–19, 34, 37, 38], художню прозу (два) [6, 33], власні переклади з грузинської та вірменської (два) [20–21], публіцистику (одна стаття) [22], рецензію (один відгук) [23]. Поетична, прозова та публіцистична творчість, перекладацька робота, наукова діяльність, дійсно, становили важливі складові життя П. Тичини. Кількісне співвідношення документів із кожної зі сфер практично відповідає пріоритетності у контексті діяльності відомого українця. Десять епістоляріїв [3, 24–31, 36] та дві заяви [32, 35] слугують важливими джерелами до розкриття образу фондоутворювача, його біографії.

Важливо, що в досліджуваному фонді № 79 збережені *чистові автографи* таких відомих поезій, як «Гаї шумлять», «Гаптує дівчина», «І Белий, і Блок...», «Плуг», «Міжпланетні інтервали!..» [1, 2, 4, 5, 7; 39, т. 1, с. 580, 583, 592, 594, 596]. Іноді це один із двох збережених екземплярів, іноді – єдиний. Є також *машинописна копія*, з якої, ймовірно, наведено *першодрук* («Живем комуною») [6; 39, т.1, с. 630].

Три оригінали поезій («Міжпланетні інтервали!..», «Плуг», «І Белий, і Блок...») мають *числові позначення* «7», «8», «9». Як виявилось, це вказівки на номери сторінок в «Музагеті» (Київ, 1919), де ці твори вперше були опубліковані. Тобто у фонді № 79 зберігаються саме ті автографи, які призначалися для друку в альманасі, і вони датуються, очевидно, 1919 роком [7, 5, 4; 39, т. 1, с. 592].

Подібні числові позначення – «1», «2» – знаходимо і на автографах поезій «Гаї шумлять» та «Гаптує дівчина» [1, 2]. З огляду на певну зовнішню схожість між ними (однаковий почерк, папір (очевидно, це були аркуші з блокнота), чорнило), закономірно припустити, що вони створювалися в один час і, можливо, з однією метою. Звернення до історії публікації цих віршів виявляє той факт, що обидва твори свого часу були надруковані у журналі «Сяйво» (1914, № 3, березень). Тобто цілком можливо, що Павло Григорович створював ці автографи спеціально для опублікування в літературно-мистецькому щомісячнику. Проте, на відміну від числових позначень поезій, які призначалися для «Музагету», «1» та «2» не збігаються з нумерацією сторінок у журналі та навіть із нумеруванням самих творів. Річ у тому, що в «Сяйві» перед кожним із віршів стоять римські цифри: I та II відповідно. Однак, «I» позначено «Гаптує дівчина», а «II» – «Гаї шумлять». Тобто відрізняється спосіб нумерації (римські та арабські цифри) і порядок. Попри це, у журналі обидві поезії слідують одна за одною, немов частини диптиху. Тож та відмінність, яка спостерігається порівняно з рукописами, може вважатися не такою вже суттєвою. Припускаємо, в редакції поезії поміняли місцями. Це могло бути пов'язано з характером кожної з них. Мінорну поставили на перше місце, щоб завершити мажорною, піднесеною. Якщо теза про ймовірне призначення рукописів правильна, у такому разі у фонді № 79 перебувають саме ті автографи, які були передані до редакції журналу «Сяйво».

Зберігаються також кілька чистових автографів *уривків поезій* («Партія веде», «Чуття єдиної родини», «Я утверждаюсь») [13, 14, 18; 39, т. 1, с. 654]. Оскільки під текстом строфи або кількох строф написано в дужках і лапках назву вірша, припускаємо, що ці автографи могли призначатися

для факсимільного друкування у збірниках творів Павла Григоровича. Подібним до них є автограф «Тобі, народе любий мій», який відрізняється від попередніх тим, що в ньому заголовок зазначено перед віршем (його частиною), а внизу розміщено підпис автора [17].

Чистові автографи поезій, які зберігаються в особовому фонді № 79, таким чином, є важливим джерелом, що проливає світло на історію створення подібних рукописів, на історію творчого процесу, на шлях твору від автора до читача. Крім цього, названі документи доносять до нас також ті *варіанти* відомих текстів, які не були відображені в публікації у 12-томному «Зібранні творів П. Г. Тичини». Деякі з них зберігають, ймовірно, початкові або одну з проміжних *назв* творів. Так, представлена в автографі назва вірша «Хрещатицька» в публікації замінена на «Пісню про Хрещатик» [38]. Подібно, як і «Думки під час концерту хору Мазовше» [37] (початковий варіант – «Після концерту хору «Мазовше»») – на «Революції мотиви», а та, що в рукописі, винесена як підзаголовок у дужках [39, т. 3, с. 71].

В автографі названого твору «Думки під час концерту хору Мазовше» наведені два варіанти 4-ї *строфи* [38, арк. 2, 4]. Один із них, більше політично забарвлений, вміщено в 12-томному зібранні [39, т. 3, с. 71]. В автографі з Центрального державного архіву-музею літератури і мистецтва України (ЦДАМЛМ України) (ф. 464, № 788) наявний ще один варіант цієї строфи. У рукописі № 38 («Хрещатицька») наявна строфа (4-а), якої, як зауважує А. Хижняк на полях документа, немає в пізніших виданнях («Наші воїни та преславні / за кордони йдуть за державні – / на Німеччину ще й назолу, / цілять німчика в саму голову») [38, арк. 1]. Можливо, її відсутність була пов'язана з історичними причинами. Поезія писалася в час, коли війна ще тривала. Зміст процитованої строфи відповідав тогочасному стану на фронті. А пізніше цей етап уже був позаду і, мабуть, через це строфу вилучили. Варіант, відображений в рукопису, «німця били ми на Дніпрі-ріці» [38, арк. 2] у публікації вже звучить «звіра били ми на Дніпрі-ріці» [39, т. 2, с. 304]. Деякі з цих відмінностей могли бути пов'язані з тим, що текст для публікації взято з іншого автографа, іншого варіанта твору. У такому разі ці зміни вніс сам Павло Григорович.

У поезії «Думки під час концерту хору Мазовше» виявляється певне неузгодження в датуванні. Під автографом із фонду № 79 Інституту рукопису стоїть дата «14.VIII.58 р.» [37, арк. 3]. А в тому, що зберігається в ЦДАМЛМ у фонді № 464 – створення поезії датується трьома днями

раніше – 11.VIII.58 р. [39, т. 3, с. 425]. Можливо, йшлося про доопрацювання твору або ж були інші причини цієї відмінності.

Відсутність присвяти братові Євгену в автографі поезії «Плуг» вказує на, ймовірно, раннє створення рукопису. Через це є підстави для припущення, що відома присвята з'явилася пізніше [5; 39, т. 1, с. 89].

Знайдено й інші *відмінності* між автографом та публікацією: «Мій путь» – «Мій шлях», «один без дум» – «та сам, без дум» (початкові варіанти – так в автографі та першодруку) [2; 39, т. 1, с. 584], «вільні» – «вольні» [37, арк. 2; 39, т. 3, с. 71], «стахановці» – «передовики», «безжурний» – «радісний» [22; 39, т. 8, с. 122–124]. У статті «Сталінська Конституція – сонце з неба в ясний день!» скрізь зроблено заміну «Сталінська Конституція» на «Конституція СРСР», а деякі місця тексту взагалі вилучено. Цілком ймовірно, що самим автором, оскільки публікація у 12-томному «Зібранні» здійснена за одним із прижиттєвих видань [22; 39, т. 8, с. 122]. До того ж треба звертати увагу на розвінчування культу особи Сталіна, а отже, вилучення його імені з літературних та публіцистичних творів, що відбулося за життя поета.

Часто виявляються відмінності в пунктуації, в написанні великої та малої літер (як правило, на початку рядків) [1, 2, 4, 5, 8, 11, 12, 17, 22, 23, 37, 38].

У контексті представлення початкових варіантів творів, а також роботи над створенням поезій велику цінність мають *чернетки віршів* [10, 15].

Дуже цінним аспектом, відображеним у рукописах фонду, є також особлива *орфографія*, яка не завжди збережена в публікації. Так, заслуговує на увагу написання літери «є» – як «е»: «Гаптує дівчина й ридає...» [2], «Поете, любити свій край не є злочин...» [4], «ламає, з землі вириває» [5], «Оживляєм...», «вибудовуєм» [13], «встає» [20]. Примітно, Павло Григорович вживає таку літеру не лише в автографах поезій, але також і в епістоляріях («вітаємо», «здається» [3, арк. 3; 25, арк. 3]), публіцистиці («приділяємо» [22, арк. 12]), рецензії («історією» [23, арк. 2]), заяві («редакцією» [32]). І не лише фондоутворювач, а й інші особи, зокрема Д. Косарик, лист якого до поета зберігається у фондї, теж пише «е» у значенні «є»: «немає» [36]. Щоправда, знаходимо у Павла Григоровича використання згаданої літери, швидше за все, і в значенні «є»: «Памфлет» [15, арк. 1] (або ж поет прочитував це слово як «Памфлет»). Зображення літери близьке до написання грецької малої літери *епсилон*. Припускаємо, така графіка могла сягати корінням у традицію дореволюційного письма.

Трапляються й інші слова, в яких авторська орфографія, та й лексика, відмінні від сучасних та навіть і тих, що були на час публікації (маємо

на увазі 12-томне «Зібрання»): «Чи тож шиття», «Міні життя», «дзвониці» [2], «обличча», «в-вічі» [4], «люде» [5], «дворяне» [12, арк. 1], «на серці...на чолі», «з землі», «століття», «радїти» (але поряд у наступному рядку – «горіти»), «в житті моїм» (тобто вживав «ї») і на позначення «йї», і в значенні «і») [8], «Інакше» – «Інакше» [9], «гнууться ... і журяться» – «гнууться ... і журяться», «сміються» – «сміються», «тімпани» – «тимпани» [9], «тенорі» – «тенори», «по-під» – «попід» [37, арк. 1–2; 39, т. 3, с. 71], «потривожить» – «потривожить» [9], «чугунно» – «чавунно», «тисячелунно» – «тисячолунно», «вихорем» – «вихором», «твердо залізно» – «твердо-залізно», «класа» – «класу» [21, т. 5, с. 502], «роскоши» – «розкоші», «настобурчений» – «настовбурчений» [12, арк. 1], «пійти» – «піти», «парашюті» – «парашуті», «набіррай» – «набирай», «віршом» – «віршем» [22, т. 8, с. 121–124], «в оригіналі» – «в оригіналі» [21], «братіку» – «братику» [38, арк. 1–2], «Троцького» – «Троцького» [15, арк. 4], «на весні» – «навесні» [20], «сто-ростерзаний», «двіста-розп'ятий» [4]. В автографі вірша «Зі смутком на серці...» простим олівцем зроблено виправлення «З'явлюся» на «Зявлю ся». Цілком можливо, що воно належало руці редактора. Оскільки під текстом, там само простим олівцем написано «Попросити автора замінити вірш другим [Підпис]» [8]. Припускаємо, відмінності в правописі пов'язані з тим, що на момент створення рукописів ще не було чітко встановлених, прийнятих правил і фондоутворювач та інші особи могли писати так, як вважали за потрібне. А що до «на весні», то оскільки це був переклад, така орфографія могла пов'язуватися з оригіналом.

Заслуговують на увагу також *авторські наголоси*: «сто-ростЕрзаний», «двіста-розп'ятий», «болОтяна», «чорнОзем» [4], «В нОчі» [5], «жАлі» [9], «рОзчин», «чуйнА» [11], «татЕйлера» [12, арк. 1], «безхлб'яно», «безвОдяно», «димИн», «отАман», «настобУрчений» [12, арк. 1], «кожЕн», «ненАвидних» [12, арк. 2], прУжним [14], «дрУгий», «другИм» [14]. Вони виключають двозначність і забезпечують правильну організацію ритму. Павло Григорович це чудово розумів, а отже, автографи мають важливе джерельне значення і в контексті такої характеристики фондоутворювача. Оскільки у публікації наголоси не завжди є, то можливість ознайомитися з ними в документах надзвичайно цінна для дослідників. У поезії «Хрещатицька», наголошуючи слово «сонцЯ», автор (в усіх трьох випадках) застосовує знак наголосу, властивий для церковнослов'янської мови у разі наголошення останнього складу в слові (зліва направо) [38].

З аналізу документів фонду можна зробити висновок, що для Павла Григоровича важливими були також *підкреслення* і *крапка*. Це характерно

для багатьох заголовків або зазначень авторства. Так, П. Тичина ставить крапки наприкінці заголовків: «П. Тичина.» [2], «Плуг.» [5], «Тобі, народе любий мій.» [17], «поет-орденоносець.» [21] тощо (всього нам вдалося віднайти 16 таких місць). Крапка вказувала, очевидно, на певне завершення. Про важливість для Павла Григоровича цього знака свідчать авторські маргіналії на аркуші з власним перекладом твору грузинського поета Г. Табідзе: «не додавати крапок, бо в оригіналі теж нема жодних пунктуацій.» [21] (до речі, навіть у такій приписці П. Тичина ставить крапку; важливо, що в опублікованому перекладі прохання Павла Григоровича зберегти пунктуацію, точніше її відсутність, було виконано [39, т. 5, с. 502]). Поряд із цим є низка автографів, де, за аналогією із названими, могли б стояти крапки, але їх немає [13, 18, 20]. Оскільки не лише в рукописних текстах, а й у машинописних, бачимо таку популярність крапок після назви або прізвища [6, арк. 1; 33, арк. 1, 5], припускаємо, що саме правила публікації могли зумовити це явище. Або ж у друкованих варіантах відображена авторська пунктуація, що теж можливо.

Також фондоутворювач часто підкреслював важливе – насамперед заголовки та прізвище автора: «П. Тичина» [2], «Акоп Акоп'ян», «Червоної весни», «На весні червоній» [20], «Галактіон Табідзе», «Із книги "Революційна Грузія"», «3 грузинської П. Тичина» [21], «Думки під час концерту хору Мазовше» [35], «Хрещатицька» [38]. Загалом таких місць ми віднайшли 24. Йдеться навіть про ті випадки, коли поет виправляв текст, і в початковому (у тому числі машинописному) варіанті цього не було: «Живем комунною.» [6], «П. Тичина.» [8]. Звісно, далеко не в усіх автографах прізвище та/чи назва підкреслені: «Тичина» [11, 12, арк. 1]. Назви поезій під уривком вірша теж без підкреслень: «Партія веде» [13], «Чуття єдиної родини» [14], «Я утверждаюсь» [18]. Крім заголовків і авторства, Павло Григорович підкреслював інші важливі для нього слова. Так, у листі до української письменниці Наталі Данилівни Романович-Ткаченко поет, передаючи прохання від колег, підкреслює «Прозьби», а також прізвища згаданих осіб: «Від т. М. Плевако», «Від т. Коряка» [3, арк. 3]. На останньому аркуші доповіді «Сталінська Конституція – сонце з неба в ясний день!» є запис, не пов'язаний з основним текстом. Він починається словами «Для редакції», які підкреслено двома лініями [22, арк. 16]. Так само у записці до Д. Д. Копиці Павло Григорович, пояснюючи необхідність змінити лист до Інституту літератури, підкреслив найважливіше для нього («однакові ж вирази й слова у обох цих листах») [25]. У машинописній копії заяви-заперечення до Президії Всеукраїнської спілки радянських письменників

поет заперечує проти низької якості своїх поезій російською мовою і висловлює низку зауважень проти збірки «Стихи» (Москва, ГХЛ, 1934), підкреслює (червоним олівцем та рідше – чорним чорнилом) те, що було особливо значущим, на що він хотів звернути увагу колег [35, арк. 2–8]. На останньому аркуші підкреслено також найголовнішу думку заяви-заперечення, висновок, підсумок усього написаного, основне звернення до Президії: «Вилучити цю книгу потрібно» [35, арк. 9].

В іншому документі – автографі поезії – пропонуючи заміну однієї строфи вірша «Думки під час концерту хору Мазовше», поет робить запис-пояснення: «до стор. 2^{ої} вгорі – заміна, якщо та строфа чомусь не сподобається», при цьому підкреслюючи вказівку на місце, яке можливо замінити, щоб уникнути двозначності [37, арк. 4].

Трапляються також інші підкреслення, щоправда, невідомо, чи вони авторські: в автографі «Міжпланетні інтервали» на полях є напис «(більші)» та «12» [7]. У поезії «Зі смутком на серці...» бачимо підкреслене числове позначення «№ 488», а також «№ 38». Останнє закреслено і знову «№ 38» [8]. Вгорі на першому аркуші відгуку Павла Григоровича на дисертаційну роботу М. М. Ткаченка «Історично-географічні відомості про місця перебування Т. Шевченка на Україні» є напис, також підкреслений: «Очень срочно! Можно вечером [...]» [23].

Автор листа до Павла Григоровича Д. М. Косарик, повідомляючи про результати пошуків літератури, яка цікавила адресата, також підкреслює слово, на якому хоче наголосити: «Тут я все перешукав і нічого з угорського...» [36].

Знайдено й інші елементи авторського оформлення автографів. Так, кілька разів наприкінці поезії Павло Григорович ставив маленьку рисочку [1, 2]; на початку вірша – знак, схожий на маленьку зірочку чи сніжинку [2, 8], або ж три таких знаки [9]; трапляється знак тире між строфами [11]. Є також між строфами з правого боку знак (зовні подібний до музичного знака «крещендо»). Перше припущення, яке приходить на думку з приводу змісту цього позначення, – вставка (але її на аркушах цього документа, очевидно, немає) [15, арк. 4]. А у поезії «Думки під час концерту хору Мазовше» подібні знаки, але вже «димідуендо» проставлені між кожною строфою, однак зліва [37]. На нашу думку, про вставки тут точно не йшлося. Можливо, таким чином поет розділяв строфи між собою. Тобто знак виконував естетичну функцію. Цілком можливо, що Павло Григорович, справді, зображував музичні знаки крещендо та димідуендо. У такому разі на аркушах автографів вони могли зображати збільшення чи зменшення ідейної «гучності», розвиток

теми чи її сповільнення. У поезії, присвяченій хору Мазовше, така графіка могла пов'язуватися ще й із музичністю «героя» твору. І знаки димідуендо, припустимо, стояли для вказівки на стишення голосу під час читання. Але точну функцію цих позначень наразі встановити не вдалося. У будь-якому разі в публікації вони не відображені.

Двічі зустрічається знак *зноски* «х», подібний до літерних позначень носок у середньовічних рукописах. Хоча, можливо, у такий спосіб Павло Григорович зображав іншу позначку [10, 26].

Яскравим підтвердженням важливості *оформлення тексту* для фондоутворювача є, на нашу думку, те, що в машинописі «Живем комуною» автор виправив нумерацію структурних частин твору (з арабських цифр на римські), а також закреслив заголовок, який надруковано під 1 (I), тобто в самому тексті (мабуть, це була друкарська помилка), і переніс його на початок [6, арк. 1].

Автографи віршів доносять до нас авторське *структурування тексту*, організацію строфи, які пов'язані з ритмом і мають свою естетику [1, 2, 8], а подекуди зумовлені змістом, антитезою. Також це могло бути продиктоване вузькими чи відносно вузькими розмірами аркушів. Оскільки в публікаціях поезій це явище іноді відображене [39, т. 1, с. 39, 276], а іноді – ні [39, т. 1, с. 54], то рукописний оригінал має виняткове значення.

Важливим аспектом дослідження документів є *почерк* фондоутворювача. Відмінності, які спостерігаються в різних рукописах, можуть бути пов'язані з трьома причинами: еволюція почерку, обмеженість у часі, матеріал письма (перо, ручка, олівець тощо). Дві перші з них важливі для аналізу. Поспіх, виявлений через спосіб написання, може надавати інформацію щодо обставин створення, датування документа. Так, деякі чистові автографи різняться між собою: в одних літери більш каліграфічно виведені [1, 2], в інших – менш, видається певний поспіх (як відображення більшого темпу, ритму життя) [11–14]. Є автограф, почерк написання якого має ще дуже каліграфічні, можливо, учнівські риси [9]. Це може вказувати на ранній час створення рукопису. Вивчення змін почерку у хронологічній послідовності може допомогти у датуванні рукопису, що є особливо цінним за відсутності дати створення документів. Частково це завдання можна реалізувати на основі матеріалів досліджуваного фонду. Деякі з них мають дати (точні або приблизні) їх написання. Такими є листи [3, 28–29], окремі автографи поезій [10, 37–38], рецензії [23], заява [32]. Знаючи рік створення документа, можна порівняти почерк аналізованого рукопису з подібним до нього в іншому документі.

Звісно, при цьому слід також враховувати інші обставини, зокрема нижню потенційну хронологічну межу: наприклад, конкретний автограф вірша чи статті не може бути створений раніше, ніж текст взагалі був написаний.

Ще одним важливим аспектом, який може допомагати в датуванні рукописів, визначенні приблизного часу створення автографів, щодо яких відсутні точна хронологія, є *колір* чорнила та олівців. Документи фонду № 79 руки Павла Григоровича написані різними кольорами чорнила та олівців. Іноді ці кольори поєднуються в одному документі [10, 22].

Зовнішній вигляд аркушів теж має важливе значення для датування, для з'ясування походження і побутування рукописів. Особливо при комплексному аналізі їх. Привертає увагу такий аспект, як наявність *сліду від згину* на аркушах, особливо посередині, хоча бувають додаткові згини. На нашу думку, це може бути свідченням перебування рукопису в конверті. (Щоправда, не можна відкинути і того факту, що аркуші могли бути зігнутими ще до того, як Павло Григорович чи інша людина на них писали). У випадку з листами – це зрозуміло і абсолютно закономірно. Послання, як правило, надсилалися поштою і в конвертах, останні нерідко теж входять до відповідної справи фонду [3, 28] (якщо, звісно, мова не про якусь записку чи й лист, які могли бути передані з рук у руки, хоча і в таких випадках можуть мати місце сліди від згину [36]). Якщо ж мова про автографи (зрідка – машинописи) віршів та прозових творів [1, 2, 4–7, 9, 12, 20, 21, 33, 37, 38], то, припустимо, що вони (якщо не всі, то частина) могли надсилатися до редакції, що й зафіксовано в «рубці» від згину. Певним підтвердженням цієї думки є те, що на чернетках поезій нами не віднайдено таких слідів [15, 16]. Так само як і на окремих чистових варіантах автографів поетичних творів [13, 14, 17, 18].

Висновки. Отже, документи фонду № 79 можна назвати досить репрезентативними щодо постаті П. Г. Тичини. Вони відображають основні сфери його діяльності: художню (найбільше), публіцистичну та наукову творчість, переклади. Менш інформативними рукописи є щодо біографічних даних про фондоутворювача.

У фонді збережені практично унікальні чистові автографи та машинописи відомих поезій та прози, із яких здійснювався (або ймовірно здійснювався) їхній першодрук. Декілька автографів (із уривками віршів) були, очевидно, призначені для факсимільного публікування. Рукописи фонду зберігають початкові та проміжні варіанти відомих текстів, особливу орфографію, які нині невідомі чи маловідомі. Документи доносять до нас і такі особливості Павла Григоровича, як увага до деталей, до зовніш-

нього оформлення творів, прагнення зробити свою поезію правильно зрозумілою читачеві. Такі аспекти, як папір, почерк та чорнило при комплексному аналізі можуть допомогти в датуванні автографів, з'ясуванні історії їхнього походження та побутування.

Джерелознавчі спостереження, здійснені в результаті аналізу документів фонду, можуть допомогти в подальшій реконструкції історії створення фонду.

Список бібліографічних посилань

1. Інститут рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (ІР НБУВ). Ф. 79, № 1. 1 арк.
2. ІР НБУВ. Ф. 79. № 2. 1 арк.
3. ІР НБУВ. Ф. 79. № 3. 2 арк.+конв.
4. ІР НБУВ. Ф. 79. № 4. 1 арк.
5. ІР НБУВ. Ф. 79. № 5. 1 арк.
6. ІР НБУВ. Ф. 79. № 6. 5 арк.
7. ІР НБУВ. Ф. 79. № 7. 1 арк.
8. ІР НБУВ. Ф. 79. № 8. 1 арк.
9. ІР НБУВ. Ф. 79. № 9. 1 арк.
10. ІР НБУВ. Ф. 79. № 10. 5 арк.
11. ІР НБУВ. Ф. 79. № 11. 1 арк.
12. ІР НБУВ. Ф. 79. № 12. 2 арк.
13. ІР НБУВ. Ф. 79. № 13. 1 арк.
14. ІР НБУВ. Ф. 79. № 14. 1 арк.
15. ІР НБУВ. Ф. 79. № 15. 7 арк.
16. ІР НБУВ. Ф. 79. № 16. 5 арк.
17. ІР НБУВ. Ф. 79. № 17. 2 арк.
18. ІР НБУВ. Ф. 79. № 18. 1 арк.
19. ІР НБУВ. Ф. 79. № 19. 44 с.
20. ІР НБУВ. Ф. 79. № 20. 1 арк.
21. ІР НБУВ. Ф. 79. № 21. 1 арк.
22. ІР НБУВ. Ф. 79. № 22. 16 арк.
23. ІР НБУВ. Ф. 79. № 23. 12 арк.
24. ІР НБУВ. Ф. 79. № 24. 1 арк.
25. ІР НБУВ. Ф. 79. № 25. 1 арк.
26. ІР НБУВ. Ф. 79. № 26. 1 арк.
27. ІР НБУВ. Ф. 79. № 27. 1 арк.
28. ІР НБУВ. Ф. 79. № 28. 1 арк.+конв.

29. IP НБУВ. Ф. 79. № 29. 1 арк.

30. IP НБУВ. Ф. 79. № 30. 2 арк.

31. IP НБУВ. Ф. 79. № 31. 2 арк.

32. IP НБУВ. Ф. 79. № 32. 1 арк.

33. IP НБУВ. Ф. 79. № 33. 5 арк.

34. IP НБУВ. Ф. 79. № 34. 1 арк.

35. IP НБУВ. Ф. 79. № 35. 9 арк.

36. IP НБУВ. Ф. 79. № 36. 1 арк.

37. IP НБУВ. Ф. 79. № 37. 4 арк.

38. IP НБУВ. Ф. 79. № 38. 2 арк.

39. Тичина П. Г. Зібрання творів : у 12-ти т.; редкол.: О. Т. Гончар (голова) [та ін.] ; АН УРСР, Ін-т літ. ім. Т. Г. Шевченка. Київ : Наук. думка, 1983–1990.

References

1. Institute of Manuscript of V. I. Vernadsky National Library of Ukraine. Fond 79, Unit 1 [in Ukrainian].

2. Institute of Manuscript of V. I. Vernadsky National Library of Ukraine. Fond 79, Unit 2 [in Ukrainian].

3. Institute of Manuscript of V. I. Vernadsky National Library of Ukraine. Fond 79, Unit 3 [in Ukrainian].

4. Institute of Manuscript of V. I. Vernadsky National Library of Ukraine. Fond 79, Unit 4 [in Ukrainian].

5. Institute of Manuscript of V. I. Vernadsky National Library of Ukraine. Fond 79, Unit 5 [in Ukrainian].

6. Institute of Manuscript of V. I. Vernadsky National Library of Ukraine. Fond 79, Unit 6 [in Ukrainian].

7. Institute of Manuscript of V. I. Vernadsky National Library of Ukraine. Fond 79, Unit 7 [in Ukrainian].

8. Institute of Manuscript of V. I. Vernadsky National Library of Ukraine. Fond 79, Unit 8 [in Ukrainian].

9. Institute of Manuscript of V. I. Vernadsky National Library of Ukraine. Fond 79, Unit 9 [in Ukrainian].

10. Institute of Manuscript of V. I. Vernadsky National Library of Ukraine. Fond 79, Unit 10 [in Ukrainian].

11. Institute of Manuscript of V. I. Vernadsky National Library of Ukraine. Fond 79, Unit 11 [in Ukrainian].

12. Institute of Manuscript of V. I. Vernadsky National Library of Ukraine. Fond 79, Unit 12[in Ukrainian].
13. Institute of Manuscript of V. I. Vernadsky National Library of Ukraine. Fond 79, Unit 13 [in Ukrainian].
14. Institute of Manuscript of V. I. Vernadsky National Library of Ukraine. Fond 79, Unit 14 [in Ukrainian].
15. Institute of Manuscript of V. I. Vernadsky National Library of Ukraine. Fond 79, Unit 15 [in Ukrainian].
16. Institute of Manuscript of V. I. Vernadsky National Library of Ukraine. Fond 79, Unit 16 [in Ukrainian].
17. Institute of Manuscript of V. I. Vernadsky National Library of Ukraine. Fond 79, Unit 17 [in Ukrainian].
18. Institute of Manuscript of V. I. Vernadsky National Library of Ukraine. Fond 79, Unit 18 [in Ukrainian].
19. Institute of Manuscript of V. I. Vernadsky National Library of Ukraine. Fond 79, Unit 19 [in Ukrainian].
20. Institute of Manuscript of V. I. Vernadsky National Library of Ukraine. Fond 79, Unit 20 [in Ukrainian].
21. Institute of Manuscript of V. I. Vernadsky National Library of Ukraine. Fond 79, Unit 21 [in Ukrainian].
22. Institute of Manuscript of V. I. Vernadsky National Library of Ukraine. Fond 79, Unit 22 [in Ukrainian].
23. Institute of Manuscript of V. I. Vernadsky National Library of Ukraine. Fond 79, Unit 23 [in Ukrainian].
24. Institute of Manuscript of V. I. Vernadsky National Library of Ukraine. Fond 79, Unit 24 [in Ukrainian].
25. Institute of Manuscript of V. I. Vernadsky National Library of Ukraine. Fond 79, Unit 25 [in Ukrainian].
26. Institute of Manuscript of V. I. Vernadsky National Library of Ukraine. Fond 79, Unit 26 [in Ukrainian].
27. Institute of Manuscript of V. I. Vernadsky National Library of Ukraine. Fond 79, Unit 27 [in Ukrainian].
28. Institute of Manuscript of V. I. Vernadsky National Library of Ukraine. Fond 79, Unit 28 [in Ukrainian].
29. Institute of Manuscript of V. I. Vernadsky National Library of Ukraine. Fond 79, Unit 29 [in Ukrainian].
30. Institute of Manuscript of V. I. Vernadsky National Library of Ukraine. Fond 79, Unit 30 [in Ukrainian].

31. Institute of Manuscript of V. I. Vernadsky National Library of Ukraine. Fond 79, Unit 31 [in Ukrainian].
32. Institute of Manuscript of V. I. Vernadsky National Library of Ukraine. Fond 79, Unit 32 [in Ukrainian].
33. Institute of Manuscript of V. I. Vernadsky National Library of Ukraine. Fond 79, Unit 33 [in Ukrainian].
34. Institute of Manuscript of V. I. Vernadsky National Library of Ukraine. Fond 79, Unit 34 [in Ukrainian].
35. Institute of Manuscript of V. I. Vernadsky National Library of Ukraine. Fond 79, Unit 35 [in Ukrainian].
36. Institute of Manuscript of V. I. Vernadsky National Library of Ukraine. Fond 79, Unit 36 [in Ukrainian].
37. Institute of Manuscript of V. I. Vernadsky National Library of Ukraine. Fond 79, Unit 37 [in Ukrainian].
38. Institute of Manuscript of V. I. Vernadsky National Library of Ukraine. Fond 79, Unit 38 [in Ukrainian].
39. Tychyna P. (1983–1990). *Zibrannia tvoriv* [Collection of works]. Kyiv [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 07.10.2022.

Liudmyla Petrushko,

PhD (History), Research Associate,
V. I. Vernadsky National Library of Ukraine
62 Volodymyrska St., Kyiv 01601, Ukraine
e-mail: liudmyla1991@ukr.net
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7175-9143>

Sergiy Prudyvus,

Senior Researcher,
Literary and Memorial Museum-Apartment of P. G. Tychyna in Kyiv
5 Tereshchenkivska St., Kyiv 01004, Ukraine
e-mail: sprudivus@ukr.net

Source Studies on the Personal Fund of P. G. Tychyna in the Collection of the Institute of Manuscript of Vernadsky National Library of Ukraine

The article reveals the source and research potential of documents of the personal fund No. 79 *Tychyna Pavlo Hryhorovych (1891–1967) – Ukrainian poet, literary critic, linguist, translator, state and public figure* from the collection of the Institute of Manuscript of Vernadsky National Library of Ukraine. The purpose of the proposed research is to unlock the informational potential of the manuscripts of the poet's fund, with a special emphasis on the autographs of his artistic, research and journalistic works.

The research methodology combines application of methods of analysis, synthesis and generalization, classification and systematization, induction and deduction, narrative, historical-typological, historical-problematic, historical-comparative, historical-systemic, historical-genetic, retrospective, textological and interpretive. The features of the author's creative work are identified and traced (poetry structure, stanza organization, spelling, accents, text formatting, underlining, handwriting). Number of aspects important for dating and determining the circumstances of the manuscripts creation (ink color, paper features), are considered. The content of numerical designations in three documents and their purpose are clarified. Assumptions regarding the origin of autographs with excerpts of poetic works, are made. Signs, similar to musical ones, on the autograph sheets could depict an increase or decrease in ideological "volume", the development of a theme or its slowing down. A general analysis of the specific composition of the fund's documents indicates the main activity of the fund creator. The source value of the fund's manuscripts has been established.

Keywords: manuscript, P. Tychna, personal fund, Institute of Manuscript.